

Beden eğitimi öğretmenlerinin zihinsel engelli bireylerin sportif etkinliklerine yönelik tutum profilleri

Attitude profiles towards sports activities of physical education teachers of mentally disabled individuals

İsrafil Yaşın^{1*}, Ekrem Levent İlhan²

¹Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, israfil_58@hotmail.com, 0000-0002-9395-8474

²Gazi Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü, leventilhan@gazi.edu.tr, 0000-0002-1117-2700

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; beden eğitimi öğretmenlerinin, zihinsel engelli bireylerin sportif etkinliklerine yönelik tutum düzeylerini farklı değişkenlere göre betimlemektir. Araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya 167 erkek ve 43 bayan olmak üzere toplam 210 beden eğitimi öğretmeni katılmıştır. Araştırma grubuna araştırmacılar tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ve İlhan vd. (2016) tarafından geliştirilen “Zihinsel Engelli Bireylerin Sportif Etkinliklerine Yönelik Tutum Ölçeği (ZEBSEYTÖ)” elektronik ortamda uygulanarak veriler toplanmıştır. Verilerin analizinde SPSS 22,0 istatistik programı kullanılmıştır. Tanımlayıcı analizler yapıldıktan sonra grupların dağılımını belirlemek için yapılan Kolmogorov-Smirnov normallik testi sonucu, gruplar normal dağılım göstermediği için non-parametric testlerden Mann Whitney-U ve Correlations Spearman’s Rho testleri kullanılmıştır. Verilerin analizi sonucunda beden eğitimi öğretmenlerinin cinsiyet, yaş, çalışılan kurum, çalışma yılı, özel bireylerle ilgili ders/seminer alıp almama, ailede/ yakın akrabada özel eğitim gereksinimli birey olup olmadığı değişkenlerine göre zihinsel engelli bireylerin sportif etkinliklerine yönelik tutumlarında gruplar arasında fark tespit edilmemiştir ($p > 0,05$). Zihinsel engelli bireylerin sportif etkinliklerine yönelik tutum bakımından beden eğitimi öğretmenleri arasında fark olmaması sonucuna bağlı olarak, son yıllarda eğitim-öğretim ortamlarında, medyada, sosyal hayatta resmi ve sivil toplum kuruluşları tarafından engellilere yönelik farkındalık etkinliklerinin artması, öğretmenlere yönelik engelli bireylerle alakalı hizmet içi eğitimlerin yaygınlaşmasının olumlu bir yansıması olabileceği düşünülmektedir.

ABSTRACT

The aim of this study; Describing the attitudes of physical education teachers towards the sportive activities of individuals with intellectual disabilities according to different variables. In the research, general screening model was used. A total of 210 physical education teachers (167 male and 43 female) participated in the study. Data were collected by applying the “Personal Information Form” developed by the researcher to the research group in electronic environment and “Attitude Scale of Individuals Having Mental Disabilities towards Sports Activities” (ASIHMDSA) developed by İlhan et al. (2016). SPSS 22.0 statistical program was used for data analysis. After the descriptive analysis, Kolmogorov-Smirnov normality test was used to determine the distribution of the groups. Mann Whitney-U and Correlations Spearman’s rho tests were used as non-parametric tests because the groups did not show normal distribution. As a result of the data analysis, there was no difference between the groups in the attitudes of the physical education teachers towards the sportive activities of the mentally handicapped individuals according to the variables such as gender, age, institution, working year, whether or not to take courses / seminars about special individuals, whether they have special education needs in the family / close relatives ($p > 0.05$). As a result of the fact that there is no difference between physical education teachers in terms of attitude towards the sportive activities of mentally disabled individuals, increasing awareness activities for disabled people in education-teaching environments, media and social life in social life in recent years.

MAKALE BİLGİSİ/ARTICLE INFO

Anahtar Kelimeler: Zihinsel engel, sportif etkinlik, tutum

Key Words: Mental disability, sportive activity, attitude

Gönderme Tarihi/Received Date: 22.05.2021

Kabul Tarihi/Accepted Date: 21.06.2021

Yayımlanma Tarihi/Published Online: 30.06.2021

1. Giriş

Günlük yaşamda engelli bireyler duyuşsal, işlevsel, zihinsel ve ruhsal yönden eksiklikleri veya yetersizlikleri sebebiyle insanların onlara karşı sergiledikleri davranış ve tercihler sonucunda kimi zaman birtakım engellerle

karşılaşabilmektedirler (Güzel & Kafa, 2016: 1). Engelli bireylerin yaşam kalitesi, yaşamlarını sürdürdükleri toplum ile çevrenin engellilere bakış açısına bağlıdır. Eğer toplumda engelli bireylerin yaşamlarının sonuna kadar aile, akraba gibi başka insanlara bağımlı olarak yaşamlarını devam ettireceklerine

*Bu makale 2-6 Ekim 2019 tarihleri arasında Ankara’da düzenlenen 5th International Eurasian Congress on Natural Nutrition, Healthy Life & Sport, kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuş ve kongre bildiri kitabında basılmış “Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Zihinsel Engelli Bireylerin Sportif Etkinliklerine Yönelik Tutum Profilleri” başlıklı bildirinin genişletilmiş halidir.

** Sorumlu yazar /Corresponding author.

¹Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, israfil_58@hotmail.com, 0000-0002-9395-8474

ilişkin bir düşünce hâkimse, engelli bireylerin hiçbir şey yapamayacakları inancı ön plana çıkar (İlhan & Esentürk, 2014).

Engellilik doğum öncesi, doğum süreci ve doğum sonrası etkenlerine (Özer, 2017: 19) bağlı olarak ortaya çıkan fiziksel, zihinsel, duygusal sosyal ve ruhsal fonksiyonlarının bazılarını kaybetmesiyle sosyal yaşantılarda uyumsuzluk, günlük ihtiyaçlarını karşılamada sorun yaşama ve öz bakım becerilerini gerçekleştirmede dezavantajlı olma durumudur (Zengin vd., 2016). Spor bilimleri açısından engelli kişiyi ise Gür (2001) “fiziksel ve sportif aktivitelere ilişkin özel eğitim almadan, cihaz kullanmadan ve bazı etkinliklerde düzenlemeler yapılmadığı takdirde sportif organizasyonlara katılması olanaksız olan bireyler” olarak ifade etmektedir (6).

Kalıtım, çevre ve kişilik özellikleri gibi birçok faktörün veya özelliğin bir araya gelmesi nedeni ile ortaya çıkan (Savunucu, 2015: 293) zihinsel yetersizliğin yıllarca çeşitli tanımları yapılmış ve yapılan tanımlar sürekli tartışılmıştır. Tanımların çokluğu ve sürekli değişmesinin nedeni zihinsel yetersizlikle ilgili olan bilim dallarının bu yetersizliği kendileri açısından yorumlamalarıdır (Tekinarslan, 2014: 137). Eripek (2012)'e göre de bilimdeki gelişmeler ve toplumun farklılıkları olan bireylere yönelik tutumlarındaki değişimler kullanılan terimlerde önümüzdeki yıllarda da değişikliklere yol açabilecektir (47).

Zihinsel engel bireyin genel zihinsel fonksiyonlarının normal düzeyin altında olması ile birlikte uyum sağlayıcı davranışlar olarak ifade edilen “iletişim”, “öz bakım”, “sosyal beceriler” vb. davranışların iki ya da daha fazlasında görülen yetersizliklerdir (İlhan vd., 2016). Zihinsel yetersizliği olan çocuklar akranlarının gerisinde gelişim göstermeleri ve olumsuz davranışlar sergilemeleri nedeniyle, çevreye uyum sağlamada, arkadaş ilişkilerinde ve okul ortamında birtakım sıkıntılar yaşamaktadırlar (Eskicioğlu, 2016: 25). İlhan (2008)'da zihinsel engelli çocukların, diğer engelli çocuklara göre en sık karşılaşılan engelli grubu olmasına rağmen toplum içerisinde yeterince tanınmamalarına bağlı olarak, toplumda zihinsel engelli çocuklar için hiçbir şeyin yapılamayacağı inancı gibi bazı ön yargıların bulunduğunu ifade etmiştir.

Tutum bireylerin davranışlarını şekillendiren, algılarını, düşüncelerini belirleyen en önemli psikolojik özelliklerden biridir (İlhan vd., 2016). Olumlu veya olumsuz şekillenebilen tutumlar insanların bir nesne, durum veya olaylara karşı ne hissettiğini ifade eder (Kırımoğlu, vd., 2017).

Toplumun yapısından kaynaklanan fiziksel ve sosyal engeller sebebiyle kişisel gelişimini gerçekleştirememiş engelli birey, sosyal hayatın içerisinde bulunma ve kendini gerçekleştirme imkânını sportif etkinliklerde bulacaktır (Gür, 2001: 16). Engelliler için spor, engelli bireylerin birtakım becerilere sahip olamayacağını düşünen insanlara bu fikrin doğru olmadığını gösterme, fiziksel, psikolojik ve zihinsel unsurlarını güçlendirme ve kararlılıklarına katkı sağlamak anlamına gelmektedir (Eskicioğlu, 2016: 73).

Bedensel gelişimleri yönünden akranları ile hemen hemen aynı seviyede olan zihinsel engelli çocuklar, motorsal yetenekler bakımından ise farklılık gösterirler. Bunun nedeni olarak çevrelerinde sportif etkinlikler için gerekli ortamı bulamamaları ile onların yetersizlikleri ve engelleri gösterilebilir. Bu noktada

okullardaki beden eğitimi dersleri onlar açısından oldukça fazla önem arz etmektedir (Özdoğan, 2016: 6). Sportif etkinlikler zihinsel yetersizliği olan bireylerin olumsuz özelliklerini ortadan kaldıracak etkili bir rehabilitasyon aracıdır (İlhan & Esentürk, 2014). Sportif etkinlikler bireylerin fiziksel ve psikolojik yönden gelişimlerine katkı sağlaması ile birlikte koruyucu ve tedavi edici özellikleri ile de bireylere yararlı olmaktadır (Kemeç vd., 2018). Sportif etkinlikler engelli bireylerin engellerinden dolayı içinde buldukları durumdan ve toplumun onlara bakış açısından kaynaklanan olumsuz davranışlarını kontrol etmelerini sağlar. Spor insanların sosyalleşmesini sağlayan en önemli araçtır (Kardaş vd., 2017).

Engelli insanlar için sportif etkinlikler, fiziksel ve psikolojik faydalarının yanında uyum, bakım ve iyileştirme aşamalarını etkileyen en önemli aktivitelerdendir (Gür, 2001: 16). Aktif olarak spor yapan bireyler bu sayede ön plana çıkıp, toplumsal kişilik kazanarak çevrelerini tanımları ile birlikte yalnızlıktan kaynaklanan problemlerinin önüne geçecektir (Açık, 2005: s.17). Engelleri nedeniyle ruhsal sıkıntılar yaşayan bireyler sportif etkinlikler sayesinde kendini ve yeteneklerini tanıyarak hayata bağlanırlar. Bunun sonucunda da yaşam sevinci kazanarak sosyal çevreden uzaklaşmazlar (İlhan & Esentürk, Zihinsel Engellilerde Spor, 2016: 160).

Sportif faaliyetler zihinsel yetersizliği olan çocuklara çevre ile ilişkiler kurma fırsatı sağlamasının yanında spor saha ve salonları gibi ortamlarda bağımsız olarak giyinme, tuvalet ihtiyacını giderme, su içme gibi kişisel ihtiyaçlarını karşılayabilecek tutumlar ve davranışlar kazandırır (İlhan, vd., 2015). Oyun ve spor diğer çocuklarda olduğu gibi özel eğitim gereksinimli çocuklarda da kendine güven düzeylerini artırmaktadır. Oyun oynayarak birileri ile bir şeyleri paylaşmak, kazanma-kaybetme ve mutlu olmak duygusunu yaşamalarını beden eğitimi öğretmenleri sportif etkinlikler yoluyla sağlayabilirler. Beden eğitimi öğretmenleri bu etkinlikleri gerçekleştirirken normal gelişim gösteren öğrencilerin sergilediği performans ile özel eğitim gereksinimli bireylerin göstereceği performansın bir olmayacağını bilmesi gerekmektedir (Özdoğan, 2016: 2).

Zihinsel yetersizliği olan bireylerin sportif etkinliklerine yönelik olarak idarecilerin, okul öncesi ve özel eğitim branşı öğretmenlerinin, öğrencilerin, öğretmen adaylarının veya ailelerin tutumunu belirlemek üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Kırımoğlu vd. (2016) tarafından okul öncesi öğretmenleri ile okul öncesi öğretmenliği bölümünde okuyan üniversite öğrencilerine, Kırımoğlu vd. (2017) tarafından Spor Bilimleri Fakültelerinin öğretmen yetiştirme bölümü öğrencilerine, Dursun vd. (2018) tarafından üniversitelerin Beden Eğitimi, Sınıf ve Özel Eğitim öğretmenliğinde okuyan öğrencilere, Kırımoğlu (2017) tarafından Spor Bilimleri Fakültesi ile Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarında yöneticilik yapan akademisyenlere, Kardaş vd. (2017) tarafından zihinsel engelli çocuklara sahip olup özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine giderek özel eğitim alan çocukların ebeveynlerine, Aslan (2018) Özel eğitim okullarında görevli özel eğitim öğretmenleri ile bu okullarda öğrenim gören öğrenci ebeveynleri ile yapılan araştırmalar bulunmaktadır. Ayrıca

zihinsel engelli bireylerin sportif etkinliklerine yönelik olarak tutum kavramıyla yakından ilgili olan farkındalık kavramı ile ilişkili araştırmalarda mevcuttur (İlhan & Esentürk, 2015).

Okullarda beden eğitimi derslerine girerek sportif etkinlikleri uygulatan beden eğitimi öğretmenlerinin derse girmiş oldukları sınıflarda normal gelişim gösteren öğrencilerle birlikte zihinsel yetersizliği olan öğrencilerde olabilmektedir. Bunun için sportif etkinlik faaliyetlerinin bizzat uygulatıcısı olan beden eğitimi öğretmenlerinin bu konu hakkındaki düşünceleri ve tutumları oldukça önemlidir. Araştırmamız okullarda normal gelişim gösteren öğrencilerle birlikte zihinsel yetersizliği olan öğrencilere beden eğitimi ve sportif faaliyetleri uygulamakla görevli olan beden eğitimi öğretmenlerinin zihinsel yetersizliği olan bireylerin sportif etkinlikleri hakkındaki tutumlarını belirleyecek olması bakımından dolayı önem arz etmektedir.

Zihinsel engelli bireylerde sportif etkinliklerin amacına ulaşabilmesi ve zihinsel engellilerin gelişimlerini sağlayabilmeleri için bu etkinlikleri yaptıran öğretmenlerin zihinsel engellilere ve bu bireyler için uyarlanmış bedensel aktivitelerin faydalarına yönelik tutumlarının olumlu olması gerekmektedir. Araştırma beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin zihinsel yetersizliği olan bireylerin sportif etkinlikleri hakkındaki tutum düzeylerini farklı değişkenler bakımından belirleyerek gruplar arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek amacı ile yapılmıştır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Beden eğitimi öğretmenlerinin zihinsel yetersizliği bulunan bireylerin sportif etkinliklerine ilişkin tutumlarını tespit etmek amacı ile yapılan bu araştırmada genel tarama metodu uygulanmıştır. Karasar (2018)'a göre genel tarama modeli "Çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir".

2.2. Araştırma Grubu

Araştırma grubunu Ankara, Balıkesir, Gaziantep, İstanbul, Kayseri, Mersin, Muğla, Sakarya, Sivas, Tokat, Yozgat illerindeki ortaokul ve liselerde görev yapan elektronik ortamda ulaşılabilmeye katılmayı kabul eden 210 beden eğitimi öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırma grubunun tespit edilmesinde "katılımcıların çalışmaya istekli ve uygun oldukları için seçildikleri örnekleme türü olan elverişli örnekleme tekniği" tercih edilmiştir (Avcı & Yıldırım, 2014)

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada araştırmacılar tarafından geliştirilen kişisel bilgi formunun yanında İlhan vd. (2016) tarafından geliştirilen "Zihinsel Engelli Bireylerin Sportif Etkinliklerine Yönelik Tutum Ölçeği (ZEBSEYTÖ)" elektronik ortamda farklı illerde görev yapan ulaşılabilen istekli beden eğitimi öğretmenlerine uygulanmış olup, 213 katılımcı ölçek sorularını cevaplandırmıştır. 1 kişi çalıştığı okulu, 2 kişi de cinsiyetlerini

yazmadıkları için 3 kişinin verileri değerlendirme dışı bırakılmıştır.

ZEBSEYTÖ, "Sportif Etkinliklere Yönelik Olumlu Tutum (SEYOT)" ve "Sportif Etkinliklere İlişkin Olumsuz Tutum (SEİOT)" alt boyutlarından oluşmaktadır. SEYOT 21 maddeden "1, 2, 3, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 25, 26, 27", SEİOT ise 7 maddeden "4, 8, 12, 16, 20, 24, 28" oluşmaktadır (İlhan, vd., 2016).

5'li likert tarzı olarak geliştirilen veri toplama aracında maddeler, "Kesinlikle Katılıyorum (5 puan), Katılıyorum (4 puan), Kararsızım (3 puan), Katılmıyorum (2 puan), Kesinlikle Katılmıyorum (1 puan)" şeklinde derecelendirilmiştir. SEİOT alt boyutunda yer alan maddeler ise ters puanlanarak analizler yapılmıştır. 28 maddelik ölçekten alınabilecek en düşük puan 28, en yüksek puan ise 140'dır. Cronbach Alfa güvenilirlik katsayıları ölçeğin genelinde 0,96, "Sportif Etkinliklere Yönelik Olumlu Tutum (SEYOT)" alt boyutunda 0,97, "Sportif Etkinliklere İlişkin Olumsuz Tutum (SEİOT)" alt boyutunda ise bu değer 0,82 olarak tespit edilmiştir (İlhan vd., 2016).

2.4. Verilerin Analizi

SPSS 22.0 istatistik programı kullanılarak yapılan verilerin analizinde ölçek maddelerinden elde edilen toplam puanlar dikkate alınarak yapılan Cronbach's Alpha testi sonucuna göre ölçeğin tamamı için 0,948 güvenilirlik katsayısı elde edilmiştir. Elde edilen verilere uygulanan Kolmogorov-Smirnov normallik testine göre grupların dağılımı normal olmamasından dolayı "cinsiyet, çalışılan kurum, özel bireyler ile ilgili ders/seminer alıp almadığı, ailede/yakın akrabada özel eğitim gereksinimli birey olup olmadığı" değişkenlerine non-parametrik testlerden olan Mann Whitney-U testi uygulanarak beden eğitimi öğretmen grupları arasındaki farka bakılmıştır. Correlations Spearman's Rho testi ile de beden eğitimi öğretmenlerinin tutum düzeyleri ile yaş ve çalışma yılları arasındaki ilişkilere bakılmıştır. Analiz sonuçları %95 güven seviyesinde ele alınmış olup, istatistiki olarak $p < 0,05$ değerleri anlamlı olarak kabul edilmiştir.

3. Bulgular

Araştırmaya katılan 210 beden eğitimi öğretmenin 43'ü bayan, 167'si ise erkeklerden oluşmaktadır. Beden eğitimi öğretmenlerinin 125'i ortaokulda, 85'i ise lisede görev yapmaktadır. 23-52 yaş aralığında dağılım gösteren katılımcıların çalışma yılları ise 1-30 yıl arasında değişmektedir. Beden eğitimi öğretmenlerinin 76'sı özel bireylere yönelik ders veya seminer aldıklarını, 134'ü ise özel bireylere yönelik ders veya seminer almadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca 49 beden eğitim öğretmeni ailesinde veya yakın akrabalarında özel eğitim ihtiyacı olan bireyin bulunduğunu, 161 beden eğitimi öğretmeni ise ailesinde veya yakın akrabalarında özel eğitim ihtiyacı olan birey bulunmadığını ifade etmişlerdir.

Cinsiyet değişkenine göre yapılan analizler sonucunda beden eğitimi öğretmenleri arasında anlamlı bir fark elde edilmemiştir ($p > 0,05$). Bayan beden eğitimi öğretmenlerinin erkek beden eğitimi öğretmenlerine göre daha yüksek tutum düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir (tablo-1).

Çalışılan kurum değişkeni ele alınarak yapılan analizler sonucunda beden eğitimi öğretmenleri arasında anlamlı bir

Tablo 1. Cinsiyet Değişkenine Göre Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Grupların Toplam Puanlarına Göre		Grupların Puan Ortalamasına Göre		S.O.	S.T.	U	P
			X̄	Ss	X̄	Ss				
Toplam	Erkek	167	123,05	13,69	4,39	0,48	101,69	16982,00	2954,00	0,073
	Bayan	43	127,37	8,66	4,54	0,30	120,30	5173,00		
	Total	210								

Tablo 2. Çalıştığı Kurum Değişkenine Göre Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

	Çalıştığı Kurum	N	Grupların Toplam Puanlarına Göre		Grupların Puan Ortalamasına Göre		S.O.	S.T.	U	P
			X̄	Ss	X̄	Ss				
Toplam	Ortaokul	125	123,88	13,79	4,42	0,49	106,72	13340,50	5159,50	0,723
	Lise	85	124,02	11,60	4,42	0,41	103,70	8814,50		
	Total	210								

fark elde edilmemiştir ($p>0,05$). Ortaokul ve liselerde görev yapmakta olan beden eğitimi öğretmenlerinin birbirlerine eşit düzeyde tutumlara sahip oldukları tespit edilmiştir (tablo-2).

Yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda özel bireylerle ilgili ders veya seminer alan beden eğitimi öğretmenleri ile almayan beden eğitimi öğretmenleri arasında anlamlı bir fark elde edilmemesine rağmen ($p>0,05$), özel bireylerle ilgili ders veya seminer aldığını ifade eden beden eğitimi öğretmenlerinin daha yüksek düzeyde tutuma sahip oldukları tespit edilmiştir (tablo-3).

Aile veya akrabalarında özel eğitim ihtiyacı bulunan bireyin olup olmama durumuna göre yapılan analizler sonucunda beden eğitimi öğretmenleri arasında anlamlı

bir fark elde edilmemiştir ($p>0,05$). Aile veya akrabasında özel eğitim gereksinimli birey olan ve olmayan beden eğitim öğretmenlerinin birbirlerine yakın düzeyde tutumlara sahip oldukları tespit edilmiştir (tablo-4).

Beden eğitimi öğretmenlerinin yaş değişkenine göre yapılan Spearman's Rho testine göre anlamlı bir fark elde edilmemiştir ($p>0,05$). Korelasyon katsayısının önündeki "-/+ işaretleri ilişkinin yönünü", "-1 ile +1 arasındaki değerler de ilişkinin gücünü" göstermesinden (Pallant, 2017), dolayı yaş ile beden eğitimi öğretmenlerinin zihinsel engelli bireylerin sportif etkinliklerine ilişkin tutumları arasında orta düzeyde negatif bir ilişki tespit edilmiştir (tablo-5).

Tablo 3. Özel Bireylerle İlgili Ders veya Seminer Alma Değişkenine Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları

	Özel Bireylerle İlgili Ders/ Seminer Aldı mı?	N	Grupların Toplam Puanlarına Göre		Grupların Puan Ortalamasına Göre		S.O.	S.T.	U	P
			X̄	Ss	X̄	Ss				
Toplam	Evet	76	125,10	12,71	4,46	0,45	111,71	8490,00	4620,00	0,264
	Hayır	134	123,28	13,04	4,40	0,46	101,98	13665,00		
	Total	210								

Tablo 4. Ailesinde veya Yakın Akrabasında Özel Eğitim İhtiyacı Olan Birey Olup/Olmadığı Değişkenine Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları

	Ailede/Yakın Akrabada Özel Eğitim Gereksinimli Birey Var mı?	N	Grupların Toplam Puanlarına Göre		Grupların Puan Ortalamasına Göre		S.O.	S.T.	U	P
			X̄	Ss	X̄	Ss				
Toplam	Evet	49	123,79	16,39	4,42	0,58	112,15	5495,50	3618,00	0,381
	Hayır	161	123,98	11,72	4,42	0,41	103,48	16659,50		
	Total	210								

Tablo 6. Çalışma Yılı Değişkenine Göre Spearman's Rho Testi Sonuçları

		Çalışma yılı	Toplam	
Spearman's Rho	Correlation Coefficient	1,000	-0,050	
	Çalışma yılı	Sig. (2-tailed)	.	
		N	210	
		Correlation Coefficient	-0,050	1,000
	Toplam	Sig. (2-tailed)	0,471	.
		N	210	210

Beden eğitimi öğretmenlerinin çalışma yılı değişkenine göre yapılan Spearman's Rho testine göre anlamlı bir fark elde edilmemiştir ($p>0,05$). Beden eğitimi öğretmenlerinin çalışma yılları ile zihinsel engelli bireylerin sportif etkinlikleri hakkındaki tutumları arasında büyük düzeyde negatif bir ilişki bulunmuştur (tablo-6).

4. Sonuç ve Öneri

Beden eğitimi öğretmenlerinin zihinsel yetersizliği olan bireylerin sportif etkinliklerine yönelik tutum düzeylerini "cinsiyet, yaş, çalışılan kurum, çalışma yılı, özel bireylerle ilgili ders/seminer alıp almama, ailede/ yakın akrabada özel eğitim gereksinimli birey olup olmadığı" değişkenlerine göre belirleyerek gruplar arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek amacı ile yapılan araştırmada beden eğitimi öğretmen grupları arasında anlamlı bir fark elde edilmemiştir ($p>0,05$).

Cinsiyet değişkenine göre beden eğitimi öğretmenleri arasında fark elde edilmemiş olmasına rağmen bayan beden eğitimi öğretmenlerinin tutum düzeylerinin erkek beden eğitimi öğretmenlerinin tutum düzeylerinden daha yüksek olduğu sonucu tespit edilmiştir.

Kırımoglu vd. (2016), Kardeş vd. (2017), Kırımoglu (2017), Kırımoglu vd. (2017), Dursun vd. (2018) ve Aslan (2018) tarafından yapılan çalışmalarda da araştırmamızın sonuçlarında olduğu gibi erkek ve bayan beden eğitimi öğretmenlerinin tutum düzeyleri arasında fark tespit edilmemiştir. Bayan beden eğitimi öğretmenlerinin tutum düzeylerinin erkek beden eğitimi öğretmenlerinin tutum düzeyine göre daha yüksek çıkması Dursun vd. (2018) tarafından yapılan çalışmanın sonucu ile paralellik göstermektedir.

Çalışılan kurum değişkenine göre beden eğitimi öğretmenleri arasında anlamlı bir fark elde edilmemiştir. Liselerde görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin tutum düzeyleri ile ortaokullarda görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin tutum düzeylerinin birbirine yakın düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Araştırma ile benzer şekilde Kırımoglu (2017) tarafından yapılan çalışmada da çalışılan bölüme göre anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Özel bireylerle ilgili ders veya seminer alıp almama durumuna göre beden eğitimi öğretmenleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Özel bireyler ile ilgili ders veya seminer alan beden eğitimi öğretmenlerinin tutum düzeylerinin ders veya seminer almayan beden eğitimi öğretmenlerinin tutum düzeyine göre yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kırımoglu (2017) tarafından yapılan araştırmada da benzer şekilde gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Kırımoglu vd. (2016) ile Kırımoglu vd. (2017) yapmış oldukları çalışmalarda ise araştırmamızdan farklı olarak özel bireylerle ilgili ders veya seminer alıp almama kriterine göre gruplar arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Çalışmalar arasındaki farklılığı özel bireylerle ilgili ders alsın ya da almasın, engelli bireylerin sportif etkinlikleri ile ilgili süreçlerde aktif rol oynayan Spor Bilimleri Fakültesi ile Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarında idari görevlerde çalışan akademisyenler ile beden eğitimi öğretmenlerinin tutumlarının diğer branş öğretmenlerine ve öğrencilere göre daha olumlu olabileceği fikri ile açıklanabilir.

Ailesinde veya yakın akrabalarında özel eğitime ihtiyaç duyan bireyin olması veya olmaması durumuna göre beden eğitimi öğretmenleri arasında anlamlı bir fark elde edilmemiştir. Bununla birlikte ailesinde veya yakın akrabalarında özel eğitim gereksinimli birey olan ile olmayan beden eğitimi öğretmenlerinin benzer düzeyde tutumlara sahip oldukları tespit edilmiştir. Kırımoglu vd. (2017), Aslan (2018) ve Dursun vd. (2018) tarafından yapılan araştırmalarda da çalışmamız ile benzer şekilde ailesinde veya yakın akrabalarında özel eğitim gereksinimli bireyin olması veya olmaması durumuna göre anlamlı bir fark elde edilmemiştir. Bu durumun son yıllarda eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü ortamlarda, sosyal medyada, günlük hayatta çeşitli kuruluşlar tarafından özel eğitim gereksinimli bireylere yönelik farkındalık etkinliklerinin artması ile öğretmenlerin her bireye aynı gözle bakıp ona göre davranmalarından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Beden eğitimi öğretmenlerinin yaş ve çalışma yıllarına göre yapılan Spearman's Rho testi sonucu gruplar arasında ilişki bulunmamıştır. Kardeş vd. (2017) ile Aslan (2018) tarafından yapılan çalışmalarda da araştırmamızla benzer şekilde katılımcıların yaş değişkeni bakımından zihinsel engelli bireylerin sportif etkinliklerine yönelik tutumları arasında fark bulunmamıştır. Buradan başta beden eğitimi öğretmenleri olmak üzere insanların hangi yaşta olurlarsa olsunlar zihinsel engellilere ve onlara yönelik yapılan sportif etkinliklere yönelik olumlu ve benzer tutumlara sahip oldukları söylenebilir.

Araştırmanın sonucunda aşağıda belirtilen hususlar;

- Spor Bilimleri Fakülteleri ile Beden Eğitimi Spor yüksekokullarında "Engellilerde Beden Eğitimi" dersi 2000 yılından itibaren zorunlu ders olarak konulmaya başlamış olup bu tarihten önce mezun olan beden eğitimi öğretmenleri engellilerle ilgili herhangi bir ders almamaları muhtemeldir. Özellikle 2000 yılından önce mezun olan öğretmenler olmak üzere beden eğitimi öğretmenlerine ve sınıf öğretmenlerine özel eğitim gereksinimli bireylerle ilgili teorik ve uygulamalı seminer, hizmet içi eğitim ve kursların verilmesi,
- İlkokul 1-4. sınıflardaki Beden Eğitimi ve Oyun dersine sınıf öğretmenleri, özel eğitim sınıflarındaki Beden Eğitimi ve Oyun derslerine de özel eğitim öğretmenleri girmelerinden dolayı, özel Eğitim ve Sınıf öğretmeni yetiştiren yükseköğretim programlarının Özel Eğitim ve Kaynaştırma vb. adlarla verilen derslerin içeriğine engelliler ile ilgili spor ders içeriklerinin konulması ya da engellilerde spor dersi adı ile bir dersin zorunlu olarak okutulması,
- Özel eğitim ve rehabilitasyon kurum ve kuruluşlarına beden eğitimi ve spor öğretmeni çalıştırma zorunluluğunun getirilmesi,
- Engelli bireylerin engellerini aşabilmeleri ya da etkisini azaltabilmesi en başta ailelerinin, öğretmenlerinin, arkadaşlarının ve toplumun onlara karşı takındıkları tutuma bağlıdır. Bundan dolayı her alanda ve ortamda engeli olmayan bireylerin katılımıyla engellilere yönelik farkındalık faaliyetleri düzenlenerek olumlu tutumlar geliştirilebilir.

- Ailelerin sportif etkinlikler hakkında bilinçlendirilerek çocuklarını sportif etkinliklere aktif olarak katılımını sağlamaları,
- Engellilere yönelik sportif tesislerinin artırılması ve tesislerde engelli gruplarına göre düzenlenmelerin yapılması,
- Engellilere yönelik sportif faaliyetlerin her türlü yerleşim yerinde yaygınlaştırılarak engelli bireylerin toplumla kaynaştırılması,
- Engellilerde spor vb. konularda farkındalık ve tutumları artırmak için yapılacak akademik çalışmaların teşvik edilmesi,
- Bu çalışmanın sınıf öğretmenleri ile de yapılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Açak, M. (2005). *Beden Eğitimi Öğretmeninin El Kitabı*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- Aslan, Ş. (2018). Examination of Parental and Special Education Teachers' Attitudes towards Sports Activities of Students with Intellectual Disability. *Universal Journal of Educational Research*, 6(11), 2691-2695.
- Avcı, Ö. H. & Yıldırım, İ. (2014). Ergenlerde Şiddet Eğilimi, Yalnızlık ve Sosyal Destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 157-168.
- Dursun, M., Güler, B., Bozkurt, T. M., Uz, İ. & İlhan, E. L. (2018). Öğretmen Adaylarının Zihinsel Engelli Bireylerin Sportif Etkinliklere Katılımına İlişkin Tutumlarının İncelenmesi, 16. *Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi*, 31 Ekim-3 Kasım 2018, ss. 339, Antalya.
- Eripek, S. (2012). *Zihin Yetersizliği Olan Bireyler ve Eğitimleri*, Eğiten Kitap, Ankara.
- Eskicioğlu, Y. E. (2016). *Engellilerde Beden Eğitimi, Spor ve Oyun Öğretimi*, Ergün Yayınevi, İstanbul.
- Gür, A. (2001). *Özürülerin Sosyal Yaşama Uyum Süreçlerinde Sportif Etkinliklerin Rolü*. T.C. Başbakanlık Özürüler İdaresi Başkanlığı Yayınları.
- Güzel, N. A., & Kafa, N. (2016). *Engellilerde Spor ve Sınıflandırma*, İçinde, N. A. Güzel, & N. Kafa (Ed.), *Engellilerde Spor ve Sınıflandırma*, ss. 1-6, Gazi Kitabevi, Ankara.
- İlhan, E. L. & Esentürk, O. K. (2014). Zihinsel Engelli Bireylerde Sporun Etkilerine Yönelik Farkındalık Ölçeği (ZEBSEYFÖ) Geliştirme Çalışması. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(1), 19-36.
- İlhan, E. L. & Esentürk, O. K. (2016). *Zihinsel Engellilerde Spor*, İçinde, N. A. Güzel, & N. Kafa, (Ed.), *Engellilerde Spor ve Sınıflandırma*, s. 158-163, Gazi Kitabevi, Ankara.
- İlhan, E. L., Esentürk, O. K. & Yarımkaya, E. (2016). Zihinsel engelli bireylerin sportif etkinliklerine yönelik tutum ölçeği (zebseytö): Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *International Journal of Human Sciences*, 13(1), 1141-1160.
- İlhan, E., Kırımoğlu, H., Tunçel, M. & Altun, M. (2015). Zihinsel Engelli Çocuklarda Özel Atletizm Antrenmanlarının Öz Bakım Beceri Düzeylerine Etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(3), 145-160.
- İlhan, L. (2008). Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuklarda Beden Eğitimi ve Sporun Sosyalleşme Düzeylerine Etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(1), 315-324.
- Karasar, N. (2018). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Kardaş, N. T., Kardaş, S. B. & Sadık, R. (2017). Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Çocuklarının Sportif Etkinliklerine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), 34-43.
- Kemeç, D. G., Demir, G. T. & Koç, S. (2018). Doktor Adaylarının Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerde Sporun Etkilerine Yönelik Farkındalıkları. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 3(4), 153-168.
- Kırımoğlu, H. (2017). Development Process of Adapted Physical Activities and Reviewing Attitudinal Levels of Turkish Sports Education Administrators towards Sports Activities for Individuals with Mental Disabilities. *The Sports Journal*.
- Kırımoğlu, H., Dalli, M., Yılmaz, A., & Say, M. (2017). Öğretmen Adaylarının Zihinsel Engelli Bireylerin Sportif Etkinliklerine Yönelik Tutum Düzeylerinin İncelenmesi (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Örneği). *International Journal of Human Sciences*, 14(4), 3116-3125.
- Kırımoğlu, H., Yılmaz, A. & Kaynak, K. (2016). An Evaluation of Pre-and In-service Preschool Teachers' Attitudes towards Sports Activities of Individuals with Intellectual Disabilities: Kocaeli Province Example. *British Journal of Education, Society & Behavioural Science*, 16(3), 1-9.
- Özdoğan, C. (2016). *Yetersizlikten Etkilenmiş Çocuklarda Beden Eğitimi Etkinlikleri*, Akademisyen Tıp Kitabevi, Ankara.
- Özer, D. S. (2017). *Engelliler İçin Beden Eğitimi ve Spor* (5 b.), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Pallant, J. (2017). *SPSS Kullanma Kılavuzu* (2 b.), (Çev.: Sibel Balcı & Berat Ahi), Anı Yayıncılık, Ankara.
- Savunucu, Y. (2015). *Engelli Bireyler İçin Beden Eğitimi ve Spor*, İçinde, E. Demir (Ed.), *Spor Bilimlerine Giriş*, ss. 291-347, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Tekinarslan, İ. Ç. (2014). *Zihinsel Yetersizliği olan Öğrenciler*, İçinde, İ. H. Diken (Ed.), *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*, ss. 135-164, Pegem Akademi, Ankara.
- Zengin, S., Kaya, E. & Bezci, Ş. (2016). Antrenörlük Eğitimi ve Spor Yöneticiliği Bölümü Öğrencilerinin Engellilerde Sporun Etkileri Konusundaki Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi. *Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 45-56.